

Keglevich Kristóf

keglevich@fazekas.hu

Tanár úr kéri

Oktatási rendszerünk elavult, ideje lenne megváltoztatni. A magolás értelmetlen, az iskolának a kompetenciákat kellene fejlesztenie. A jó tanár ebből kifolyólag kompetenciák mentén tanít, szociális készségeket is fejleszt, gondolkodásra nevel, vitakultúrát teremt. A frontális tanítás helyett a páros és csoportmunkát – divatos, ám módoros kifejezéssel élve: a kooperatív technikákat – részesíti előnyben. Projekteket kezdeményez. Órái diákközpontúak. Magától értetődően alkalmazza az IKT-eszközök széles arzenálját. A 21. századi elvárásoknak megfelelően.

*

Aki ilyen tanárt szeretne látni, annak mozijegyet kell váltania. Van ugyanis némi bökkenő. Ezeket az elképzeléseket elég nehéz integrálni az iskolák hétköznapi valóságába. Sok (a két világhá-

Sósav faktorozása avagy egy új köpeny 6000 Ft-nál kezdődik
(a felvételeket Hidas Gréta készítette)

ború közötti korból származó) tanteremben a padok a földhöz vannak csavarozva. Ennyit a csoportmunkáról. És a finansiális háttérrel. További szerencsétlen körülmény, hogy a kimeneti követelményeket (felvételi, érettségi, nyelvvizsga) egyénileg kell teljesíteni. Akár a kőkorszakban. Diszkrépancia.

*

Ebben az írásban egy gyakorló tanár osztja meg a kedves olvasóval a hazai iskolaügyről formált nézeteit apró mozaikok formájában, nem törekedve a teljességre. Mindenekelőtt szeretnék coming outolni. Konzervatív vagyok és mélységesen szomorú, ami a közoktatás állapotát, irányítását, céljait és jövőjét illeti. Kedvetlenségemet cinizmussal palástolom. Az alábbi történetek többsége saját élmény, de van, amit nekem is csak meséltek, én meg elhappoltam.

*

Az egyetemek kémia szakmódszertanosai azt hangsúlyozzák, hogy 2020-ban nem lehet ugyanazt a kémia tananyagot megtanítani, mint 15 éve, hiszen az óraszámok drámaian csökkentek. Csakhogy az érettségi követelményei nem csökkentek, sőt. Kizárt, hogy a 11. és 12. évfolyamos fakultáción föl lehessen készülni az

érettségire, ha az alapok is hiányoznak. Megoldás: a tehetsős szülők gyermekeikhez alkalmanként sok ezer forintért magántanárt fogadnak.

*

Még egy anomália. Az oktatás sikere a differenciáláson múlik, halljuk lépten-nyomon. Az a tanár, aki óráin nem differenciál, nemhogy nem pedagógus – az ilyen nem is ember, hanem ki-képző őrmester. Vajon adottak a feltételek a differenciáláshoz? (Költői kérdés.) Kötött tanterv, 30–35 fős osztályok, hatodik-hetedik-nyolcadik órák – ha netán akad egy nyitott, kreatív, a világot felfedezni vágyó gyerek, neki is az iskolapadban kell ülnie késő délutánig. Novemberben olyankor már koromsötét uralkodik. Tavaly az érettségizők számára keddi délután 15 és 17 óra között tartott kémia fakultációmon háztartási gyertyákkal és sirmécsekkel kellett rásegítenem a kémia előadó világitására, mivel a 20 fénycsőből 5 volt működésképtelen. Szeptemberben bejelentettem, a fenntartó már januárra biztosította a pénzt a cseréhez. Ha a tanárnak esetleg lenne kvalitása eltérő érdeklődésű diákjait ötlethozdagon motiválni, az adminisztrációval (és a fénycsővégekért) folytatott szüntelen küzdelme garantáltan megfedezi energiáit.

*

„A WC-ben általában van szappan és WC-papír, a kézszárítók egy része is működik néha.” Citátum egy olyan honlapról, ahol diákok gyűjtenek információt az iskolákról felvételi előtt. Tulajdon iskolám, egy budapesti tehetséggyógyító gimnázium mellett argumentált így egy lojális tanulónk, hogy jó benyomást keltsen alma matere iránt. Jellemző, hogy a fenti idézet érvrendszerének központi részét képezte. A kommentek alapján mellékhelyeségünk állapota – még ha példátlanak nem is mondható – kiemelkedően gondozottnak számít. Büszke vagyok erre.

*

Iskolánk negyedik emeletének ablakain sokadik éve fúj be a szél, télen a falak repedésein keresztül becsurog a hó olvadéka. Nyár végén ezen valamiféle festéssel próbáltak segíteni, a fehér diszperzit egy-két hétig csakugyan elfedte a repedéseket. A hasadékok három hét múlva ismét régi helyükön éktelenkedtek. Az épület fűtésére e cikk írásának idején napi 1600 m³ (!) gáz fogyott. Ugyanakkor hónapokig nem lehetett meleg vízzel kezelt mosni, mert elromlott a keringtetőszivattyú. Kicserélése túlmutatott a fenntartó lehetőségein. 15 takarító számára lenne állás (13 ezer m²), jelenleg 6 dolgozik. Decemberben csak 5 volt. Hiába, jól fizetett

Hőszigetelés az iskolában

munka az övök is. Néhány havonta felröppennek a hírek a sajtóban egy-egy iskoláról, mely arra kéri a szülőket, ha tehetik, szombaton délelőtt jelenjenek meg vödörrel és takarítószerrel felszerelve. Egy pesti általános iskola igazgatójával közölte tankerületének vezetője, hogy csakis olyan ablakmosó cégek szolgáltatást veheti igénybe az őszi szünet során, akik nem állnak perben a magyar állammal. Érthető, a prioritásokat le kell szögezni, ha egyszer ekkora a túlkínálat a takarítószemélyzet terén.

*

Kedves ismerősöm öt diplomát szerzett, 25 éves tanári pályája során kivételes szellemi-emberi környezetbe kerülve ezek mind egyikét hasznosította. Tanított, mentorált, könyvet írt, tankönyvet lektorált, továbbképzéseket szervezett, ma is az iskolai szervezetfejlesztés és gyermekvédelem aktív részese. A magyar közoktatás napszámosaként lehúzott negyedszázad során 34 OKTV-döntős diák került ki a kezei alól, akik közül 5 első helyezést lett. Négyszer kapott miniszteri elismerést, legutóbb 2017-ben a „nemzetközi diákolimpián sikeresen szereplő tanulók felkészítésében végzett áldozatkész, magas színvonalú tevékenységét” ismerték el ily módon. E szép hosszú indoklás helyett jobban örült volna, ha inkább átsorolják a Pedagógus II. fokozatba. Jelenleg ugyanis az I-es kategóriában van, azaz „haladó kezdő”. Ez – tekintve életművét – kissé viccesen hat. Minősítő portfóliót írni ez ideig sem kedve, sem ideje nem volt.

*

A portfólió szó hallatán görcsbe rándul a tanárember gyomra. Több tíz oldalas önfényezésről van szó, vagy ahogy manapság, a pedagógia tudományok diktatúrájának korában megfogalmazzák: a reflektív gondolkodás és gyakorlat fejlesztéséről. Nem találkoztam még hús-vér pedagógussal, aki értelmét látta volna a portfólió írásának. Maguk a szakértő mestertanárok is – ők hivatottak e portfóliók elbírálására – bohóckodásnak tartják a dolgot. Mások erősebb kifejezéseket használnak: megalázó, méltánytalan, igazságtalan, kontraproduktív, abszurd. A nagy dérral-dúrral, a szakma ellenkezésével nem törődve keresztülvitt reformok nyomán öt fokozat alakult ki: Gyakornok, Pedagógus I., Pedagógus II., Mesterpedagógus, Kutatótanár. Munkájukat indikátorok alapján minősíthetjük. Ezek száma évről évre változik. 2017-ben még 77 indikátor létezett, 2018-ban már csak 62 volt fontos, 2019 nyarán pedig úgy tűnt jónak, hogy a Pedagógus II. standardszint esetén számuk június 27-től 66-ra emelkedjék. (Mellesleg 2019 óta közös gondolkodásunkat már nem nyolc, hanem kilenc pedagóguskompetencia alakítja. Hurrá!) [1] A portfóliót ezekre az indikátorokra kell építeni, ezenkívül pl. leendő innovatív mesterpedagógusok esetében a „négydimenziós tevékenységmodell alapján történő értékelés kritériumainak” is szerepelniük kell. A jó tanár „tevékenységében tetten érhető az állandó elemzés, önértékelés és megújulás az adaptivitás, a tanulók, gyermekek fejlődése érdekében.” Mi történik? Megadott sablonok megszövegesítésével alkot magának múltat a pedagógus. A reflexió mint csodátévő talizmán. Csak épp a király mezítelen.

*

Az önreflexió természetesen hasznos és jó dolog, különösen olyan foglalkozásuk esetében, akik munkájuk során elsősorban a saját személyiségükkel dolgoznak. Kényszerítése és előre megadott panelekhez igazítása azonban káros. Ezt jelképesen fejezte ki az iskolák által parancsra létrehozott Pedagógus Önértékelő Csoportok nevének rövidítése 2015 szeptemberében. Utóbb kiderült, hogy a PÖCS mozaikszó áthallásos, ezért a Minisztérium végül a BECS-et (Belső Önértékelési Csoport) terjesztette el.

*

Egy teszt kitöltésével nagy múltú egyetem kutatási projektjéhez lehetett csatlakozni. A kérdések többsége sugallta a választ. Hogy az óráim hány százalékán kap helyet a csoportmunka? Magától értetődő, hogy 50% fölött kell ikszelni. Egyetérték-e a következő állítással: „Amit megtanítok, azt a gyerek tanulja meg a számonkérésre.” Jól látható volt, hogy „Egyáltalán nem értek egyet” a helyes válasz, habár valójában óráim túlnyomó részét éppen ezzel az ódivatú, ennél fogva hibás, hovatovább bűnös szándékkal tartom. „Céлом, hogy a diákok jelentős mértékben beleszólhassanak a tananyag tartalmába” – itt már nem tudtam odáig prosztituálódni, hogy a „Teljesen egyetérték” lehetőséget válasszam. . .

*

A II. világháború utáni években Jacques Maritain (1882–1973) francia matematikus és filozófus aggodó szavakkal ecsetelte a pedagógia tudomány önérvényesítő törekvéseinek veszélyeit, és megjósolta ezek következményét: csak az lesz a fontos, hogy milyen John, akinek meg akarjuk tanítani a matematikát, és az nem, hogy milyen a matematika, amit meg akarunk tanítani Johnnak. [2] Az a lényeges, hogy miképpen közvetítünk valamit. Hogy tulajdonképpen mit, azzal nem törődünk. [3] Manapság annak is örülhetünk, hogy a kilenc tanári kompetencia közé bekerült a szakmai hozzáértés is. A tanár portfóliójának háromfős minősítóbizottságában az egyik tagnak olyan szakosnak kell lennie, mint a minősítendő tanár. A kémia tanár tevékenységéről azonban még így is – a maguk területén nyilván igen kiváló – magyartanárok, testnevelők, alsós tanítók mondanak ítéletet.

*

A 2019/2020-as tanévben iskolánkat megkereste egy rokonszenves fiatal ember, aki magán (vendég)tanuló akart lenni. A szakgimnáziumban, ahol a 11. osztályba jár, a természettudományokat már nem diszciplinárisan tanítják, hanem egybevonat, *science* tantárgyként. Emiatt ő – jóllehet orvos akar lenni – nem tehet érettségét se biológiából, se fizikából, se kémiából, hiszen nincs ilyen jegy a bizonyítványában. Tőlünk jegyeket remél, ezáltal azt a kegyet érdemli ki, hogy érettségizhessék. Hajrá, esélyegyenlőség!

*

Jáki Szaniszló (1924–2009) külföldre szakadt bencés szerzetes, fizikus meglátása szerint a világ a „*three s's*” körül forog. Nincs az a termék, amit a „*sport*”, „*sex*”, „*science*” szó valamelyikével el ne lehetne adni. A magyar iskolák nem ilyen életrevalóak; ugyan a mindennapos testnevelést tornatermek híján is bevezették, a természettudományokban senki se hisz.

*

Szólni kellene az újrírta, illetve újonnan fogant tankönyvekről is. Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet honlapja (2016) szerint „a tankönyvkészítés három-öt éves munkálataival párhuzamosan megindul a digitális tananyagfejlesztés és az iskolai kipróbálás is. A fejlesztési folyamat egyik célja, hogy társadalmassítsa a tankönyvkészítést. A szerzők összehangolt koncepció szerint, tudományos-módszertani előzményekre alapozva, alkotói munkacsoportokban dolgoznak. [...] A projekt a fejlesztésbe széles körben bevonja a tanárokat.” [4] Ez pompásan hangzik. (...) Meg kell jegyezni, a kémia tanároknak szerencsésük van, a kémia tankönyvek viszonylag eredményesen építettek várat az előző, 2012. évi kerettantervből.

*

A tanárokat fel lehet jelenteni a területileg illetékes tankerületnél. Ez történt 2018 telén is, amikor egy diák nem tudta elfogadni, hogy 3,40-es átlagára félévi jegyként 4-est kapott. Annak ellenére remélt 5-öst, hogy az órák jelentős részén nem vett részt (a félévi jegy kihirdetésekor se), témazáró jegye hiányzott stb. Az igazgatónak és helyettesének kellett a tankerületi központban tár-

gyalni az ügyről. A pedagógust egyedül az mentette meg az elmarasztaló ítélettől, hogy az elektronikus naplóban folyamatosan vezette a jegyeket, így látszott, hogy a szóban forgó témazáró után sok lehetőség lett volna javítani. Ugyanez a diák (pontosabban: a szülő) a következő félévben az osztályfőnököt jelentette föl, mert az szorgalmát 4-esre értékelte. Szerencsére ebben az esetben a tankerület segítette a hiperaktív szülő semlegesítésében.

✱

A közelmúltban megváltozott a tanárképzés. A hallgatóknak egyetemi tanulmányaik végén immár egy teljes tanévet kell eltölteniük valamelyik iskolában. Akad olyan mentortanár is, aki foglalkozik tanárjelöltjével. A legtöbb azonban a teljes tanévre átad a kistanárnak egy-két osztályt, míg ő maga eltűnik a színről. A „mentor” számára ez több mint előnyös. A felszabaduló időben magántanítványt fogadhat, ebédelhet, hazamehet. Látszólag a jelölt érdekeit is ez szolgálja, hiszen mélyvízbe kerül. Pedig akár támogatást, építő kritikát is kaphatna a vezetőtanártól. A történet egyértelmű vesztesei a diákok, akiken tulajdonképp emberkísérletet végeznek.

✱

2019 szeptemberében 4500 betöltetlen álláshely volt a magyar oktatásban. [5] A Klebelsberg Központ és az illetékes miniszter azt állítja, nincs tanárhiány, csupán a fluktuáció nagy. Az EMMI politikai államtitkára szerint „az oktatáshoz szükséges személyi feltételek minden iskolában biztosítottak”. [6] Megnyugtató. Kár, hogy a valóság másmilyennek tűnik. „Jelenleg az iskolában nincs fizika, kémia szakos tanár. Pl. a fizikát a történelem szakos tartja, az angoltanár az első nap után felmondott, eddig nem volt

A jó-d-keményítő komplex színe forralva eltűnik (egy tehetség-gondozó gimnázium antik kémcsőállványai, repedt borszeszégőí)

angolóra a gyerekeknek. Nógrád megyében sajnos nem egyedi eset ez.” [7] Lassan a fővárosban sem. Különösen nagy a hiány matematika-, angol-, informatikatanárok, a tanítók (napközi) és a szakmai tárgyak esetében. [8]

✱

A Felsőoktatási Információs Rendszer (FIR) adatai szerint Magyarországon 2015-ben 76, 2016-ban 66, 2017-ben 53, 2018-ban 43, 2019-ben 71 fő végzett kémia szakos tanárként. Ezek a számok örömtelen nagyok, azonban elfedik azt a tényt, hogy a diplomázott hallgatók nagy része általános iskolai kémiatanárból gyors-talpalón, egy tanév alatt átképzett középiskolai kémiatanár. Ők tehát nem „új” tanárok. Az „új” tanárok száma hivatalos statisztikából nem derül ki. Akik biztosan „újak”, azok az osztatlan képzésben végzők. 2019-ben a 71 főből 16 volt ilyen. [9] Természetesen a többi 55 fő sem mind átképzős, tavaly becsülhetően 20–30 „új” kémiatanár kapott diplomát. Vajon hányan helyezkedtek el közülük tanárként?

✱

A pedagógushiány mérséklésének egy lehetséges módja, hogy amely tantárgyból nincs elég tanár, ott csökkentik az óraszámokat. Így a praktizáló tanárok el tudják látni a redukált óranyen-

nyiséget, és nem mutatkozik semmiféle komplikáció, nincsen probléma. A magyar oktatásügy irányítói előrelátóan ezt az utat járják. Ezért (ezért is) csökkent tovább a 2020. január 31-én közölt új Nemzeti Alaptantervben a kémia óraszám, a gimnáziumok esetén kilencedikben egy (!) órára. Tizenegyedikben és tizenkettedikben gyakorlatilag megszűnik a természettudományok kötelező oktatása. Ehelyett tizenegyedikben a tervek szerint lesz egy új, természettudomány jellegű heti kétórás tárgy, ami diszciplináris modulként is szervezhető. Nem lexikális ismereteket közvetít, hanem holisztikus látásmódot kíván kialakítani, hogy a diák el tudja helyezni a természettudományokat a társadalom szövetében. Fizikát, kémiát és biológiát csak azok tanulnak majd, akik fakultációképpen választják e tárgyakat. Idézet Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter egy 1926. évi beszédéből: „a természettudományok beható művelése ma vezérgondolat az emberiség kultúrpolitikájában. Nekünk magyaroknak is meg kell értenünk az idők jelét s ehhez képest kell beállítanunk tudománypolitikánkat.” [10]

✱

Kétség sem fér hozzá, hogy a tanárhiány megoldását a fentebb említett életpályamodell is hatékonyan segíti. Egy friss diplomás tanár, az úgynevezett gyakornok heti 22–26 órájára újonnan készül fel, emellett prezentációkat készít, dolgozatokat javít. A bizarr és méltatlan portfólió elkészítése hathatós ösztönző erő. Ennél is motiválóbb a pedagógusok bérezése. 2019-ben a főiskolai végzettségű tanárok illetményét utolérte, sőt, a pályakezdeők (kevés szolgálati év) esetén lehagyta a szakmunkás bérminimum. A pályaválasztás előtt álló fiatalokat delejes erővel vonzza a tanári pálya.

✱

Iskolám jogelődje, a Mária Terézia téri elemi iskola épületének 1912. évi avatásakor Bárczy István budapesti polgármester beszédében a következőket mondta: ő mint intézményfenntartó „gondoskodik arról, hogy meglegyenek ennek a hathatós munkának anyagi feltételei, az életküzdelem gondjai ne vonják el a tanító gondolatait munkájáról, hanem hogy a gondoktól megszabadulva, maradjon hely lelkében azoknak a gondolatoknak, amelyek a nevelés nemes ideáljaira, a tanítói hivatásnak minél tökéletesebb betöltésére vonatkoznak. Azt akarjuk, hogy a tanító átengedhesse lelkét egészen a hivatásával járó kultúrszükségletek kielégítésének, s nagy népművelő munkája teljesítésében meg legyen mindenkor az a kifogyhatatlan szellemi forrás, amelyet csak a kulturális közösségben való élés táplálhat állandóan.” [11] Talán kétszáz éves évfordulónkon, a 2111/2112-es tanévben újból aktuálisak lesznek ezek a gondolatok.

IRODALOM, MEGJEGYZÉSEK

[1] https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/kiadvanyok/utmutato_a_pedagogusok_mimositesi_rendszerben_6.pdf (A honlapok utolsó meglátogatásának ideje: 2020. február 1.)
 [2] Maritain, Jaques: A pedagógia válaszüton. Yale University Press, 1957. In: Válogatás a 20. század külföldi pedagógiai irodalmából. Bp., Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 1997.
 [3] Dobszay László: A pedagógiatudományok diktatúrája. Élet és Irodalom, 2007. augusztus 3. http://frantana.elte.hu/degnyil/stb/Dobszay_Pepszi-diktatura_070831.pdf
 [4] <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-kozneveles/ujdonsagok-az-ofi-tankonyvkinalataban>
 [5] <https://24.hu/belfold/2019/09/18/oktatas-ksh-ures-allashelyek/>
 [6] <https://www.parlament.hu/from41/07206/07206-0001.pdf>
 [7] <https://szuloihang.hu/tanarhiany-komment2018/#tanarhiany>
 [8] <https://szakszervezetek.hu/hirek/15968-szulok-a-tanarhianyrol-bolcsesz-tanit-matematikat-tesitanar-magyart>
 [9] Köszönöm Vanó Renáta (az Oktatási Hivatal felsőoktatási elnökhelyettese) és Rafagyvai Gábor (Oktatási Hivatal, Felsőoktatási Nyilvántartási Főosztály) segítségét az adatokhoz való hozzáférésben.
 [10] Gróf Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai (1916–1926). Bp., Athenaeum, 1927. 163.
 [11] Bárczy István: Beszéd a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium megnyitásakor. (1912. február 1.) Budapesti Nevelő (1982) 2, 3.